

een vertaling in Diets en Latijn uit aan diegenen die een van die talen bij voorkeur gebruikten. De steden vergaderden vervolgens per taalgroep, formuleerden elk hun standpunt en probeerden vervolgens tot een gezamenlijke verklaring te komen. In een plenaire vergadering zochten de drie standen dan naar een compromis. Was het mandaat van een deel der aanwezigen niet voldoende en moest ruggespraak worden gehouden, dan werd wel eens in een overleg van deputaties of in een ad-hoc samengestelde werkgroep een ontwerpbesluit geformuleerd, waarvan men mocht verwachten dat het voldoende draagvlak zou vinden. De stemprocedure verleende de derde stand een zeer sterke positie. De twee eerste standen beslisten overeenkomstig het inzicht van de meerderheid van hun vertegenwoordiging. De steden brachten elk slechts een stem uit; ook het grote Luik. Haar vetorecht was van beperkt belang door de omstandigheid dat de Luikse Staten zich in tegenstelling tot die van Vlaanderen nooit met handelszaken of economische aangelegenheden inlieten. De Luikse Staten verdedigden geen stedelijke belangen, maar waren vooral een verbreding van de prinsbisschoppelijke raad, waarin de kanuniken het hoogste woord voerden.

Loon had meestal alleen ten aanzien van financieel-fiscale aangelegenheden eigen belangen te verdedigen. Met dat doel vormde het tenminste vanaf 1487, maar waarschijnlijk al eerder een hecht samenwerkingsverband dat geleidelijk efficiënter functioneerde. Onder leiding van de grootste stad, Hasselt, kwamen gekozen vertegenwoordigers uit het hele land bijeen, ook uit vrijheden zonder zetel in de landdag. In dit verband werd minstens af en toe, maar misschien ook wel vaker, in aanwezigheid van de prinsbisschop en zijn raadgevers overlegd met de ridderschap. Dit overlegorgaan mag niet worden beschouwd als de Loonse Staten of als een Loonse volksvertegenwoordiging. Het had geen enkel politiek gezag. Alleen uitvoering van beleid kwam er aan de orde en dan nog slechts op een beperkt terrein, het fiscaal-financiële.

Andermaal blijkt dat in de verschillende gewesten gelijkaardige vraagstukken op heel eigen wijze werden opgelost. Mertens' bijdrage is echter niet alleen complementair. Hij opent een perspectief naar een nieuwe dimensie voor het comparatieve onderzoek. Kan het zijn dat gewesten met ruime internationale belangen bestuurlijke vraagstukken anders benaderden dan die met hoofdzakelijk agrarische interessen en steden met een voornamelijk streekverzorgend karakter? Gaan politiekorganisatorische ontwikkelingen in een gewest hand-in-hand met hun economische structuur?

J. C. G. M. Jansen

K. de Jonge, Gustaaf Janssens, ed., *Les Granvelle et les anciens Pays-Bas. Liber doctori Mauricio van Durme dedicatus* (Symbolae. Facultatis litterarum Lovaniensis. Series B XVII; Leuven: Universitaire pers Leuven, 2000, 409 blz., ISBN 90 5867 049 X).

This volume presents papers from a 1994 conference held at the Katholieke Universiteit Leuven on 'De familie Granvelle en de Nederlanden - Les Granvelle et les anciens Pays-Bas.' As befits a volume dedicated to Maurice van Durme, most of the essays relate to Granvelle the Younger, Cardinal Antoine Perrenot (1517-1586), who from 1559 to 1564 was president of the Council of State under Margaret of Parma. In his own essay, Prof. van Durme presents a Granvelle whom the great nobles mistrusted because he was only too aware of their misdeeds, and who resisted the idea that the inquisitors who were to serve the newly created dioceses should be vested with extraordinary powers. Somewhat along the same lines, Paul van Peteghem offers a preliminary assessment of Granvelle's role in efforts by both Charles V and Philip II to extend their authority in religious affairs. Gustaaf Janssens finds that as Granvelle subsequently

observed affairs in the Low Countries from his post in Naples, he favored moderate policies, urging, for example, the proclamation of a general amnesty before Philip II or the Duke of Alba were ready to do so. Other members of the family also receive attention. Van Durme's provides a richly annotated overview of the careers of both Nicholas Perrenot, seigneur de Granvelle (1484/1486-1550), Charles V's most trusted adviser in matters of foreign policy, and his eldest son, Antoine. Hugo de Schepper does the same for Cardinal Granvelle's younger brother, Frédéric Perrenot de Champagny (1536-1602).

In keeping with current interest in the artistic representation of political themes, roughly half the essays are devoted to the family's leading patron, Cardinal Granvelle. Krista de Jonge traces the architectural pedigree of the Palais Granvelle, built in Brussels between 1551 and 1564, on the present site of the Galerie Ravenstein; its models were not just Italian but specifically Roman, in particular the Palazzo Farnese. Other topics covered include Joanna Woodall, 'Patronage and Portrayal: Antoine Perrenot de Granvelle's Relationship with Antonis Mor,' Guy Delmarcel, 'Le cardinal Antoine Perrenot de Granvelle et la tapisserie. État de la question et nouvelles données,' Luc Smolderen, 'Les médailles de Granvelle,' Ignace Bossuyt, 'O socii durate: Antoine Perrenot de Granvelle en de Vlaamse polifonist Andriaan Willaert (ca. 1490-1562),' and Claudia Banz, 'Zwischen Repräsentation und Humanismus — Zu Funktion und Anspruch von Granvelle Mäzenatentum.' The late Jozef IJsewijn connects politics and the arts in a different way, showing how the Italian Jesuit Famiano Strada, in his *De Bello Belgico* (1632-1647), used rhetorical strategies drawn from classical Roman historians to point up a dramatic contrast between Cardinal Granvelle, loyal servitor of emperor and king, and Prince William of Orange, the duplicitous anti-hero of Strada's narrative.

No less than their seventeenth century predecessors, modern historians are still drawn to this particular moment in Granvelle's long career. Given that the division within the Council of State between factions led by Orange and Granvelle was later seen on both sides as marking a prelude to the Troubles that began in 1566, what was the nature of this momentous quarrel? On the one hand, M.J. Rodriguez-Salgado believes that no great issues were at stake, since Granvelle was no less concerned than Orange to defend the distinctive interests of the Low Countries. Instead, the fight was over patronage, as grants made by the three-man consulta (created by Philip II at Granvelle's suggestion) were beginning to infringe on the customary ways that great nobles like Orange were able to reward their followers. On the other hand, Folkert Postma contends that Orange and others of his rank correctly saw Granvelle as the latest representative of a royal authority that had for decades steadily undermined the prerogatives of the privileged orders. The two points of view are not irreconcilable — for example, both authors stress the importance of the fact that Granvelle as abbot of Afflighem (from 1562), and thus speaker of the first estate, now had precedence over Orange in the States of Brabant as well as the Council of State — but the difference in emphasis is worth debating. While Rodriguez-Salgado makes (as usual) an original argument, presented with verve, this reader is inclined to agree with Postma. If Granvelle derived his authority from ad-hoc arrangements consented to by the sovereign, Orange had authority because, as speaker of the second or noble estate in Brabant, he was foremost among the great men traditionally counted on to rally the provincial states to the government, and its fiscal demands. In effect, their private interests were anchored in very different institutional arrangements.

A. W. F. M. Meij, M. de Haan, *Rubens, Jordaens, Van Dyck and their circle. Flemish master drawings from the Museum Boijmans Van Beuningen* (Rotterdam: Museum Boijmans Van Beuningen, Nai publishers, 2001, 381 blz., ISBN 90 5662 212 9).

In de tweede helft van de negentiende eeuw spitste het historisch onderzoek zich in zowel België als Nederland toe op de karakteristieken die de eigenheid van de nationale staten dienden te beklemtonen. Veel aandacht kreeg hierbij de bestudering van de artistieke tradities in de Noordelijke en Zuidelijke Nederlanden. Dit alles resulteerde in een dualistische theorie die geconsolideerd werd door onder andere het invloedrijke werk van C. Busken Huet, *Het land van Rubens* (1879) en *Het land van Rembrandt* (1882-1884) als zou de zeventiende-eeuwse kunst uit het Zuiden aristocratisch en weelderig zijn en die uit het Noorden democratisch en ingetogen. Dit clichématig denken is tot op heden nog algemeen verbreid bij intellectuelen en benadrukt veeleer de kleine verschillen dan de grote verwantschap die de kunst uit de Lage Landen vertoont en die vooral door buitenlanders wordt ervaren als behorend tot eenzelfde cultuur. Terecht merkt Meij in de inleiding op dat het aankoopbeleid van de Nederlandse musea allerminst gericht was op het verwerven van 'Vlaamse' zeventiende-eeuwse kunst, alle aandacht ging immers steeds naar de kunstenaars uit de Gouden Eeuw van de Republiek en naar Rembrandt in het bijzonder. Dat het Museum Boijmans Van Beuningen kan uitpakken met een schitterende collectie grafiek van Vlaamse meesters als Rubens, Van Dyck, Jordaens en hun epigonen is voor een groot deel te verklaren door de schenking die de privé-collectie Van Beuningen in 1941 deed aan de Museum Boijmans Stichting. Een jaar eerder had hij immers heel wat Vlaamse grafiek uit de collectie Franz Koenigs weten aan te kopen dat hij voor het merendeel aan Boijmans afstond. Van de 100 in de catalogus besproken meester-tekeningen zijn er 50 uit de Koenigs-collectie afkomstig. Dit schitterend geïllustreerde boek telt naast een catalogus vijf inleidende essays die stuk voor stuk een magistrale synthese bieden van de nieuwe gezichtspunten op de zeventiende-eeuwse kunst uit de Zuidelijke Nederlanden. Naast de invloeden uit vooral Venetië (Bert Meijer) wordt gewezen hoe nauw de banden met de kunstkringen uit het Noorden wel waren in bijvoorbeeld de uitvoering van gravures naar tekeningen van Rubens (Ger Luijten).

Dit boek, dat een breed publiek beoogt, heeft gelukkig gebroken met de stereotiepe en starre dualistische Noord-Zuid visie op de zeventiende-eeuwse kunst uit de Lage Landen. Veeleer is door deze 'Changing views on a diptych' (H. Vlieghe) de nadruk komen te liggen op de verwantschap die er heerst tussen de kunst uit de Noordelijke en Zuidelijke Nederlanden, verklaarbaar onder andere vanuit de grote mobiliteit van en interacties tussen kunstenaars onderling.

An Delva

J. Jacobs, *Een zegenrijk gewest. Nieuw-Nederland in de zeventiende eeuw* (Dissertatie Leiden 1999; Amsterdam: Prometheus/Bert Bakker, 559 blz., f75,-, ISBN 90 5333 803 9).

Het Nederlandse aandeel in het openen van het Noord-Amerikaanse continent is een onderwerp dat zich in een matige populariteit mag verheugen. Dat is ten onrechte, want de kolonie Nieuw-Nederland is, juist doordat deze volkplanting vrij snel verloren ging, een interessant voorbeeld van minder geslaagd economisch expansionisme. Maar ook vanuit sociaal en cultureel oogpunt is een onderzoek naar de Nederlandse achtergrond van New York en omgeving de moeite waard. Want hoe diep gingen de culturele wortels uit die betrekkelijk korte periode